

З ІСТОРИЇ СХОДОЗНАВСТВА

ISSN 2415-8712 (on-line); ISSN 1682-671X (print)
Shodoznavstvo, 2020, No. 86, pp. 139–162
doi: <https://doi.org/10.15407/skhodoznavstvo2020.86.139>

UDC 091:930.272

**THE UNPUBLISHED ARTICLE BY S. V. DONICH
“THE OFFERING TABLE OF ISIS. INV. 51843 OF THE ODESSA
HISTORICAL MUSEUM” (MA SF OAM nos. 59404/59405)**

M. Tarasenko

DSc (History)

A. Yu. Krymskyi Institute of Oriental Studies, NAS of Ukraine
4, Hrushevskoho Str., Kyiv, 01001, Ukraine
niktarasenko@yahoo.com

D. Hereikhanova

MA Student

Department of Art History,
Taras Shevchenko National University of Kyiv
60, Volodymyrska Str., Kyiv, 01601, Ukraine
dinara.hereikhanova@gmail.com

In this paper, an unknown article “The offering table of Isis, Inv. 51843 of the Odessa Historical Museum” by the Ukrainian Egyptologist of the Soviet period Serhiy Volodymyrovych Donich (1900–1958) is first published. During the 1920s and 1930s, this scholar worked in the Department of “Ancient Egypt” of the Odessa State Historical and Archaeological Museum. The manuscript of his article is stored in the archive of the Scientific Fund of the Odessa Archaeological Museum of the National Academy of Sciences of Ukraine. It has two versions – handwritten (no. 59405) and typewritten (no. 59404). The publication is based on a more complete handwritten version. S. Donich’s paper had to be printed in the first volume of the “Bulletin of the State Historical Museum of Odessa” in 1941, but was never published.

© 2020 M. Tarasenko and D. Hereikhanova; Published by the A. Yu. Krymskyi Institute of Oriental Studies, NAS of Ukraine on behalf of *The Oriental Studies*. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).

The scholar was repressed in 1945, which made impossible for him to continue his research work. Thus, his article was to be the first publication of the offering table that was purchased by the museum in 1938. Now it has an inv. no. 52971 and is in the museum's exposition. S. Donich made the first translation of its text, as well as conducted the first prosopographical analysis of the object. According to him, the offering table belonged to a queen named Isis, who was the mother of Thutmose III – the king of the 18th Dynasty of the New Kingdom. Academician V. Struve (1889–1965), an authoritative specialist in the history of the Ancient Near East, who at that time headed the Institute of Language and Thinking in Leningrad, provided Donich with advisory assistance in preparing the article.

Keywords: Serhiy Donich, unpublished manuscript, offering table, Isis, Odessa Archaeological Museum

М. О. Тарасенко, Д. К. Герейханова
НЕОПУБЛІКОВАНА СТАТТЯ С. В. ДОНІЧА
“ЖЕРТОВНИК ІСІДИ. ІНВ. 51843
ОДЕСЬКОГО ІСТОРИЧНОГО МУЗЕЮ”
(РА НФ ОАМ № 59404/59405)

До 120-річчя від дня народження С. В. Доніча

Сергій Володимирович Доніча (1900–1958)¹, талановитий одеський учений-сходознавець, був єдиним єгиптологом на теренах України у другій чверті ХХ століття. Поза сумнівом, це був дуже складний час для української науки в умовах радянської системи, але, незважаючи на очевидні труднощі, С. В. Доніч проводив надзвичайно активну науково-дослідницьку та плідну музейну роботу, найбільший пік яких припадає на другу половину 1920-х – 1940-ві роки (до кінця Другої світової війни)², коли він обіймав посаду завідувача відділу Стародавнього Єгипту Одеського державного історично-археологічного музею (ОДІАМ, нині –

¹ Див. про нього: [Урсу 1994, 148–149; Урсу, Левченко 2009, 130–133], а також у рубриці *In Memoriam* у цьому номері.

² У листопаді 1945 р. С. В. Доніч був заарештований та засуджений за начебто співпрацю з румунською окупаційною адміністрацією та сприяння вивозу до Румунії культурних цінностей (див. докладніше: [Смирнов 2003, 124–146; 2013, 176–202]. Хоча в 1946 р. його було звільнено з-під варті за амністією, повернутися до музейної роботи, попри всі намагання, вчений так і не зміг. Його було реабілітовано лише в лютому 1997 р.

Одеський археологічний музей НАН України (ОАМ)). На превеликий жаль, список опублікованих наукових праць С. В. Доніча складається всього з 7 статей (трьома мовами!), з них 4 – з єгиптології [Donič 1929; Donitch 1930; Доніч 1930а; Донич 1958]³, 1 – з арабістики [Доніч 1930], 2 – з астрономії [Аленич, Донич 1923; Баласогло, Донич 1937]⁴. Значна частина досліджень ученого так і залишилася неопублікованою⁵. На сьогодні

³ Пор.: [Постовская 1961, 27, 332, 403].

⁴ Фактично початок і кінець трудової діяльності єгиптолога С. В. Доніча були пов’язані саме з роботою в університетських астрономічних обсерваторіях – спочатку в Кам’янці-Подільському, а потім в Одесі.

⁵ Це стосується і головної роботи його життя – порівняльно-лінгвістичного дослідження з єгипетської фонології та вокалізму, яке він планував захистити як дисертацію. Чорновий рукопис цієї праці зберігається в Інституті рукопису НБУ ім. В. В. Вернадського НАН України (фонд V, спр. № 1123) [Урсу 1994, 149]. Це дослідження, що з’явилося на тлі низки попередніх розробок єгиптологів [Albright 1918; 1918а; 1927; Sethe 1925; Ember 1930], з якими полемізував Доніч, ще очікує на наукову оцінку фахівців. Сам Доніч під час судового засідання 25 травня 1946 р. через касаційну справу так охарактеризував суть своїх досягнень: «Мой профиль – египтолог... В области египтологии мое открытие заключается в том, что египетский язык относится к группе протосемитических языков, а до меня египетский язык считали входящим в группу семито-хамитских языков... Кроме того, я открыл огласовку египетского языка, и после моего открытия его стало читать легко... 16 декабря 1938 года я делал на Академии наук СССР в Ленинграде доклад “О системе египетской огласовки”. До меня никто эти гласные буквы в древне-египетском языке не нашел. Систему огласовки древне-египетского языка я взял на базе изучения других родственных языков и считаю, что добыл ее на базе знания африканских языков, древне-еврейского языка, нумидийских языков и других языков Древнего Востока, на базе приближения к семитическим языкам и удаления от языков хамитических» (Архів Управління СБУ в Одеській обл. (УСБУ), архівно-кримінальна справа № 28030-П, арк. 108, 111). З усіх опублікованих Донічем статей лише одна безпосередньо стосувалася теми його дисертації. Вийшла вона в рік його смерті – 1958 [Донич 1958, 85–88], і в цей же рік в СРСР була надрукована перша монографія, присвячена єгипетській філології М. С. Петровського [Петровский 1958]. Тематика, яку порушив Доніч у своїй головній праці життя, і досі не втратила наукової актуальності, про що свідчить поява дотичних досліджень від грандів сучасної світової єгиптології (напр.: [Allen 2020]).

нам відомо щонайменше три складених самим Донічем списки, у яких він повідомляє про свої наукові праці: один зберігається в Рукописному архіві Наукового фонду (РА НФ) ОАМ⁶, другий міститься в його кримінальній справі⁷, а третій – у “Личном листке по учету кадров” С. В. Доніча в Астрономічній обсерваторії Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова (від 1957 р.)⁸. Перші два списки ідентичні за змістом і часом складання (1945 р.), а втім, список з РА НФ ОАМ має додаткові рукописні нотатки, які становлять інтерес і доповнюють дані про його роботи⁹. Принагідно зазначимо, що докладний науковий звіт, складений Донічем для уповноваженого Укрголовнауки в Одесі від 1930 р. подає докладні дані як про його музейну й дослідницьку роботу та всі наукові відрядження за період 1928–1930 рр.¹⁰, так і про підготовлені за цей час статті, які не потрапили до його списків робіт від 1945 р.¹¹ Щодо останнього списку публікацій

⁶ Особова справа С. В. Доніча (РА НФ ОАМ).

⁷ Архів УСБУ в Одеській обл., спр. № 28030-П, контрольно-наглядова спр. № 3253, арк. 30–33.

⁸ Ми вдячні колегам з Одеської обсерваторії ОНУ ім. І. І. Мечникова С. М. Андреевському, М. І. Кошкіну та О. Ш. Шахруханову (Одеса) за консультатії та надані копії документів С. В. Доніча з його останнього місця роботи..

⁹ Зокрема, до дванадцяти набраних машинописом праць додано ще дві неопубліковані роботи.

¹⁰ Попри те, що наукова діяльність С. В. Доніча майже цілком зосереджена на сходознавчих студіях, на той момент як основне місце роботи він має Одеську обсерваторію, де обіймає посаду обчислювача, і саме печатка обсерваторії стоїть на останньому аркуші звіту.

¹¹ Державний архів Одеської області (ДАОО), ф. Р-39, оп. 1, спр. 87 (1930 р.), арк. 31–33. Усього тут наведено список з 9 праць, з яких чотири надалі не згадуються: “Сравнение древнеегипетской нунации с семитской”, “Original meaning of the word Scarabae”, “Астрономическое толкование об Уча и Атене”, “Саркофаг и мумия Таану-хат-Амон”. Робота “Астрономические толкования об ‘Уча’ и ‘Атене’”, згадується й у витягу “з відчитана про діяльність Одеського державного історично-археологічного музею за рр. 1927 та 1929”, який був долучений до кримінальної справи Доніча і за яким ця стаття була подана до “Журнала Египтологического Кружка при Ленинградском Гос. Ун-те” (Архів УСБУ в Одеській обл., спр. № 28030-П, супровідний лист до справи).

С. В. Доніча з Одеської обсерваторії від 1957 р., то в ньому зазначено лише сім його опублікованих праць¹².

На жаль, чорнові тексти абсолютної більшості невиданих статей Доніча на сьогодні втрачені, але в РА НФ ОАМ, на щастя, зберігся рукопис (№ 59405: 9 арк.) (**мал. 1**) та машинописна версія (№ 59404: 3 арк. (5 стор.)) однієї зі статей Доніча: “Жертовник Ісиди. Інв. 51843 Одеського історичного музею”. Ця стаття, написана російською мовою, згадується у списку праць Доніча від 1945 р. за № 10. Згідно з ним, вона мала вийти в першому томі “Записок Государственного Исторического Музея в Одессе” в 1941 р., але через певні обставини ця збірка так і не побачила світ¹³. Стаття С. В. Доніча присвячена публікації одного з експонатів ОДІАМ/ОАМ – жертовника¹⁴, який нині має інв. № 52971¹⁵ та представлений в експозиції (**мал. 2**). С. В. Доніч став першим дослідником одеського жертовника та перекладачем тексту, що

¹² Єдина відмінність – назва та номер журналу, де вийшла його остання стаття: «“Две вновь открытые фонемы египетского языка” в жур. “Советское Востоковедение” № 4, 1958» (пор.: [Донич 1958]). Сам документ відділу кадрів обсерваторії підписано Донічем 15 лютого 1957 р. Тобто на той момент ця стаття була подана до друку, але ще не була опублікована. Вона вийде в іншому номері та з іншою назвою. Цікаве тут те, що список з обсерваторії зберіг оригінальну авторську назву його останньої роботи.

¹³ Логічно припустити, що причиною, чому не вийшов цей збірник, став початок Другої світової війни. Проте певні додаткові обставини щодо нього впливають з листа дружини вченого Адель Григорівни Доніч, який вона направила голові суду військового трибуналу Одеського гарнізону під час судилища над її чоловіком (лист від 22 травня 1946 р., стор. 2–3): “Куда например девались античные вазы музея, историческое оружие и кто все это отдавал на украшение дворцов и дач румынских горе правителей. Работают люди, которые пропивали музейное оборудование, стекла витрин, мебель, бумагу приготовленную для печатания сборника музея в 1941 году (смотритель музея Доконт)” (Архів УСБУ в Одеській обл., спр. № 28030-П, супровідний лист до справи). Мається на увазі Григорій Антонович Доконт, який під час окупації обіймав посаду завгоспа музею. Він проходив свідком у справі Доніча й долучив до неї низку звинувачень.

¹⁴ Про цей вид пам’ятників див.: [Hölzl 2002].

¹⁵ Див.: [Доконт 1965, 209, рис. 2.3; Дзис-Райко 1983, 100, 182 (№ 200); Берлев, Ходжаш 1991, 52 (89); Berlev, Hodjash 1998, 52–53 (21); pl. 76].

був виписаний на ньому. Він запропонував датування пам'ятника XVIII династією Нового царства¹⁶. Датування жертовника та переклад тексту на ньому С. В. Доніча були надалі використані та опубліковані Н. Г. Доконт без посилання на їхнє авторство [Доконт 1965, 209].

Слід зазначити, що стаття “Жертвник Ісиди” не єдина публікація, у якій С. В. Доніч вводив у науковий обіг об'єкти з фондів музею, у якому працював [Доніч 1929, 149–151; Donitch 1930, 28–29; Доніч 1930а, 59, 62–63]. У цьому ж томі “Записок” мала вийти ще три (!) його статті: “Саркофаг Неси-та-Ведзаат-ах”¹⁷ (№ 5 у списку 1945 р.), “Определение значений древне-египетских слов с помощью семитских эквивалентов” (№ 8 списку) та “Иератические надписи на канопах XVIII династии. Инв. 31 и 32 Одесского Исторического Музея” (№ 11 списку). Доля цих рукописів залишається невідомою. Далі наводимо сам текст неопублікованої статті С. В. Доніча. В основу публікації покладено рукописну версію: вона є більш повною, містить ієрогліфічні малянки та транслітерацію написів.

[Аркуш 1]

ЖЕРТВЕННИК ИСИДЫ

Инв. 51843 Одесского Исторического Музея

10 сентября 1938 года в отделе древнего Египта Одесского Музея поступил исключительный по редкости жертвенник, высеченный из зеленовато-черного базальта¹⁸.

¹⁶ Вочевидь, підставою для такої дати та віднесення його належності до цариці Ісиди, матері Тутмоса III, стала консультація В. В. Струве. Цілком можливо, що Струве також надав Донічу допомогу з бібліографією та інформацією про аналогії (зокрема, про жертвник із зібрання Гейдельберзького університету). Див. нижче прим. 40.

¹⁷ Згідно зі звітом С. В. Доніча за 1928–1930 рр. для Укрглавнауки, ця стаття з таблицею та ілюстраціями в 1930 р. була подана до друку у збірник “Музей Украины” (ДАОО, ф. Р-39, оп. 1, спр. 87 (1930 р.), арк. 32). Ця праця була присвячена саркофагу Несітауджатахет (*Nsj-t3-wd3.t-3h.t*) з тайника Баб ель-Гус'єс (ОАМ № 52976), див. докладніше: [Тарасенко 2019, 28, 50, 98–101; 2019а, 730–753].

¹⁸ Насправді з темно-зеленого порфіриту. Згідно з музейною документацією (“Висновок” від 10 липня 1978 р.), визначення породи каменю було проведено видатним одеським спеціалістом з археологічної петрографії Віктором Федоровичем Петрунем (1922–2005). – Прим. авторів.

Известно, что этот памятник был привезен в Одессу врачом Аугустом задолго до мировой войны¹⁹. В 1917 году Аугуст покинул Одессу, а памятник остался в его квартире во владении новых жильцов²⁰. Вставленный в низкую дубовую подставку, он служил скамьей в передней на протяжении многих лет, пока не был случайно обнаружен.

По форме – это прямоугольная плита размером $0.752 \times 0.452 (+0.15) \times 0.133$, с пирамидально-срезанным низом и на одной стороне с выступом 0.19×0.15 , имеющим мелкий желоб для стока возлияний. Высота его краев, благодаря упомянутому срезу, спереди имеет всего 0.075, с прочих сторон 0.08, а ширина одного среза – 0.09. Эта особенность в форме придает известную²¹ лёгкость плите.

[Аркуш 2]

Нижняя сторона плиты размером 0.59×0.28 имеет грубо обтесанную поверхность, которая некогда соприкасалась с такой же поверхностью призматического постамента. Остальные грани плиты тщательно отполированы. Верхняя сторона заполонена аккуратной резьбой около 0.001 глубиной. Причем соблюдена строгая симметрия по отношению к оси, идущей вдоль упомянутого желоба. По густоте росписи трудно найти аналогию среди жертвенников, существующих в других музеях. Каждый клочок места здесь используется. Сильная потертость в правой половине указывает на долгую службу жертвенника²².

¹⁹ У машинописній версії: “привезен в Одессу задолго до мировой войны врачом Аугустом”. – *Прим. авторів.*

²⁰ В інвентарній книзі та музейній картці ОАМ щодо походження зазначено “приобретена у Гросса” (акт 10/IX 1938 р.). Цей Гросс був новим власником квартири Аугуста, що підтверджує запис із чернеток Доніча: “Плита была привезена из Египта доктором Аугустом, а позже вместе с квартирой в Лютеранском пер. № 2 перешла к др. Гроссу около 1917 года” (РА НФ ОАМ № 59423: “И.А. № 423. Расшифровка египетских иероглифов и мифов”, арк. 68). – *Прим. авторів.*

²¹ У машинописній версії: “особую”. – *Прим. авторів.*

²² У рукописі після цього йшов текст: “если допустить, что мытье и обтирание плиты после жертвоприношений происходило с естественным наклоном вправо”, який було закреслено і в машинописній версії, яка є чистовою, відповідно, не відтворено. Зазначимо, що хоча це затирання, ймовірно, було зроблено ще в давнину, але умови, у яких цей пам’ятник

Резьба обоих половин по характеру различна. Следует допустить, что два мастера одновременно работали над плитой²³. Тот, что слева, выполнял свое дело с большей аккуратностью и стилизацией, тот, что справа, высекал знаки по-толще, по-подробнее и порой небрежно.

[Аркуш 3]

Хорошей иллюстрацией совместной работы двух скульпторов служат изображения в гробнице Тия²⁴ (см. Эрман. Египет. XVI гл.)²⁵.

Возможно, по причине идентичности материала, резьба и форма Одесского жертвенника очень близка к таковым на Саисском инв. 23114 Каирского музея²⁶, 0.71 x 0.46.

В середине плиты – магические изображения жертв, которые, согласно 125 гл. Книги мертвых, могли навеки обеспечить покойника необходимыми продуктами питания (см. Budge. Magic. p. 108)²⁷. Они вырезаны рельефно с очищенными полями до глубины 0.001 – 0.002.

Для наглядности, вопреки перспективе, изображения расположены четырьмя горизонтальными рядами над большим знаком “циновка с высоким хлебом” (“хотеп”=жертва)²⁸.

перебував у лікаря Аугуста (“служил скамьей в передней на протяжении многих лет”), також не сприяли його добрій збереженості та захисту від полірування. – *Прим. авторів.*

²³ У машинописній версії: “следует допустить, что над плитой одновременно работали два мастера”. – *Прим. авторів.*

²⁴ Мова йде про мастабу Ті (Ту) в Саккарі (№ 60 (de Morgan) / D22 (Mariette)) V династії. – *Прим. авторів.*

²⁵ Тобто [Erman 1887, 530–565, особливо: 552]. – *Прим. авторів.*

²⁶ Тобто жертвник Saigo CG 23114; J.E. 40504 (мал. 3) [Kamal 1906–1909, I, 94; II, pl. XXVII]. Натомість серед чернеток С. В. Доніча в РА НФ ОАМ збереглися промальовування іншого жертвенника з каїрського зібрання Saigo CG 23099 (мал. 4) (пор.: [Kamal 1906–1909, II, pl. XXI]) та записи й малюнки, які пов’язані з іншими каїрськими жертвенниками (РА НФ ОАМ № 59423: “И.А. № 423. Расшифровка египетских иероглифов и мифов”), що дає змогу побачити проміжний етап роботи автора над цією статтею. – *Прим. авторів.*

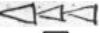

²⁷ Тобто [Budge 1897, 108]. – *Прим. авторів.*

²⁸ Мається на увазі знак GSL R4 (*htp* ‘жертва’) [Gardiner 1957, 501]. – *Прим. авторів.*

В первом ряду непосредственно на циночке по обеим сторонам от высокого хлеба лежат круглые хлеба с отпечатком на нижнем краю пальца пекаря в виде дужки. За хлебом помещены три сладких стручка ²⁹ и наконец, три конических хлеба ³⁰. Круговые линии, судя по их эксцентриситету, делались на глаз, без помощи циркуля.

[Аркуш 4]

Во втором ряду, от центра к краю представлены: кисть винограда ³¹, длинный хлеб ³², кружка (с питьем)³³, продолговатая тыква ³⁴. Над этим в третьем ряду – ляжка быка ³⁵, лотосы букетом, стилизованном в виде трех треугольников ³⁶ и, как в самом верху в середине – кувшин (с вином) ³⁷, затем – мясная грудина в виде трех ребрышек с мясом ³⁸, далее – гусь очищенный не только от перьев, но и крыльев ³⁹, причем его телу придана форма яйца, как бы подчеркивающая его происхождение из яйца.

²⁹ Малюнок Доніча в рукописній версії статті, знак не має відповідності в ієрогліфіці. Насправді тут зображено не стручки, а круглі хлібини, що лежать одна на одній, як на жертовниках Cairo CG 23020, 23106 та 23108 [Kamal 1906–1909, II, *pl. X, XXIII, XXIV*] або Turin CGT 22047 [Habachi 1977, 146]. – *Прим. авторів.*

³⁰ Знак GSL X8 (*di* ‘давати’) [Gardiner 1957, 533]. – *Прим. авторів.*

³¹ Малюнок Доніча в рукописній версії статті. – *Прим. авторів.*

³² Знак GSL X4 [Gardiner 1957, 532]. – *Прим. авторів.*

³³ Знак GSL W10 [Gardiner 1957, 528] або, можливо, M39 [Gardiner 1957, 484]. – *Прим. авторів.*

³⁴ Малюнок Доніча в рукописній версії статті. Насправді на жертовниках це не “продовговатая тыква”, а огірок (ег. *šb.t, šsp*) [von Deinis, Grapow 1959, 485, 505; Darby, Ghalioungui, Grivetti 1977, 694–695]. – *Прим. авторів.*

³⁵ Знак GSL F23/24 (*hpš* ‘ляжка’) [Gardiner 1957, 464]. – *Прим. авторів.*

³⁶ Малюнок Доніча в рукописній версії статті. – *Прим. авторів.*

³⁷ Знак GSL W6 [Gardiner 1957, 532]. – *Прим. авторів.*

³⁸ Малюнок у рукописній версії статті відповідає знаку GSL F41 [Gardiner 1957, 466]. – *Прим. авторів.*

³⁹ Малюнок у рукописній версії статті відповідає знаку GSL G54 [Gardiner 1957, 473]. – *Прим. авторів.*

*) знаки , и реставрированы по изображениям на Гейдельбергском жертвеннике (см.⁴⁰)⁴¹.

[Аркуш 5]

От середины переднего края плиты в обе стороны идут две строки надписи 0.05 шириной, написанные в опрокинутом виде по отношению к магическим жертвам. Такое положение текста имело в виду чтеца – покойную Исиду, которая принимала жертвы, стоя позади жертвенника.

Правая строка⁴²

dd-mdw) 3s.t mn-nt ir.t-Hr sntr pw w^cb ndm
sty fd.t ntr pr m ir.t-Hr nḥ.t rnp.t m33.t
sty.s r.t sty wr.t r.t pr m (I)tm sntr mnḥ mr⁴³*

⁴⁰ Посилання на літературу відсутнє. Найімовірніше, Доніч має на увазі один із двох жертвеників із зібрання Гейдельберзького університету, а саме жертвеник Джедхера (inv. no. 11) з Абусіра або Ахміма Птолемеївської доби [Feucht 1986, 107–109] (мал. 5). Втім, відзначимо, що перша його публікація з’явилася тільки в 1968 р. (!) [Kaysner 1968, 73–79], отже, не зрозуміло, як Доніч зміг з ним ознайомитися, адже сам він у Німеччині не бував. Виходячи з того, що його консультантом був лєнінградський єгиптолог і фахівець з історії Стародавнього Сходу академік Василь Васильович Струве (1889–1965), як це впливає з подальшого тексту статті, ймовірно, Доніч отримав світліну або промальовування гейдельберзького жертвеника саме від нього. У 1934 р. В. В. Струве остаточно полишає роботу в Ермітажі, а з 1937-го по 1941 р., тобто в період листування з Донічем щодо жертвеника, він обіймає посаду директора Інституту мови та мислення [Большаков 2000, 51]. – Прим. авторів.

⁴¹ Ця примітка відсутня в машинописній версії. – Прим. авторів.

⁴² У машинописній версії: “Строка, читаючися слева на право”. Промальовування ієрогліфів подане за машинописною версією статті, де воно виконане більш якісно. – Прим. авторів.

⁴³ У машинописній версії транслітерація відсутня, подано тільки ієрогліфіку та переклад. – Прим. авторів.

*)⁴⁴ 𐩢 здесь не переводится (см. Gardiner, Gram. § 306.1)⁴⁵.

[Аркуш 6]

“Прими жертву⁴⁶, Исида!⁴⁷”

Ладан – это приятное очищение (для тебя)

(Когда) аромат “божественного пота”

приносится тебе в жертву, ты

живешь, ты молода, ты владеешь зрением.

Для тебя его аромат!

Для тебя великий аромат!

От Атума исходит прекрасный любимый ладан”.

Левая строка⁴⁸:

⁴⁴ Ці ієрогліфи прописані лише в машинописній версії: “𐩢 здесь не переводится (см. Gardiner, Gram. § 306)”. – Прим. авторів.

⁴⁵ Мається на увазі: [Gardiner 1957, 229–230]. Йдеться про формулу 𐩢 *dd mdw* “промовляння слів” [Hannig 1995, 1018], яка зазвичай починає вислови, призначені для рецитації, у релігійній, магичній та заупокійній літературі та водночас виконує функцію їхнього відокремлення. Втім, уникати перекладу *dd mdw* варто лише у випадках, коли ця формула починає кожен вертикальний стовпець напису: «in this case the heading serves as a kind of “quotation mark”, and is not meant to be read» [Allen 2010, 169 (§14.9)]. – Прим. авторів.

⁴⁶ Букв. виписано 𐩢 *ir.t-Hr* “Око Хора”, де замість знака ‘сокола’ 𐩢 GSL G5 [Gardiner 1957, 467] виписано знак 𐩢 GSL N31 [Gardiner 1957, 489]. Така заміна набуває поширення вже в Текстах саркофagів [Lacau 1914, 58, 59; Gardiner 1957, 489 (N31); LGG V, 230]. Переклад як “жертва” тут припустимий [Wb. I, 107], але більш імовірно, що у формулі все ж таки йдеться про міфологічну конотацію, пов’язану з багатьма уявленнями про Око Хора, на користь чого вказує й написаний нижче епітет божественного Ока *wr.t* “Велике” (букв. у жін. р. “Велика”, оскільки жін. р. має *ir.t* “Око”) (пор.: [Berlev, Hodjash 1998, 52–53, n. ‘f’]). – Прим. авторів.

⁴⁷ У машинописній версії підкреслення імен відсутнє. – Прим. авторів.

⁴⁸ У машинописній версії: “Строка, читаючається справа наліво”. – Прим. авторів.

*dd-mdw ḥ3^c Nsr.t m ḥnty Nnw
ḥ^c Šhm.t ḥr.tp nwy b^cḥ
k3.t 3š.t ḥ rib.t ....
m w^cbw ipn ḥtm ḥr.t
imyw w^cb*

[Аркуш 7]

“(Когда) из хаоса Нун появляется Назара^{*49}
(и как) Сохмет встает над водами
полноводия⁵⁰,
Ты^{**}), Исида находишься в .....⁵¹
[принимаешь?] эти очищения (?).
Лицо твое не смеет взглянуть (?)⁵²
на тех, кто находится в очищении”⁵³.

^{**}) дословно твое Ка

^{*}) Назара здесь прозвище Сохмет⁵⁴.

Эта, так называемая⁵⁵, формула возлияний существенно разнится от известных вариантов (См. Рес. XXX р. 180)⁵⁶. Она не стереотипна и художественно построена. Обращает на себя внимание отсутствие обычного “возлияние”, вместо которого всюду стоит “очищение”. В силу того, что оно служит

⁴⁹ У машинописной версии: “является Назарат”. – Прим. авторів.

⁵⁰ В машинописной версии: “полноводья”. – Прим. авторів.

⁵¹ На пам’ятнику напис повністю затерто. – Прим. авторів.

⁵² У машинописной версии фраза “не смеет взглянуть (?) на” выкреслена і замість неї вище написано: “наполнит”. – Прим. авторів.

⁵³ У машинописной версии після цього додано: “(т. е. ты присоединишься к ним)”. – Прим. авторів.

⁵⁴ У машинописной версии примітки винесені в текст: «Назарат – здесь прозвище Сохмет, “твое ка” – переводим “ты”». Слід зазначити, що ім’я Несерет (*Nsr.t*) вживалося і як епітет інших богинь: Уаджіт, Бастет, Мехіт, Хатхор, Менхіт, Хетепесхус, Ісіді та ін., але це також і самостійна богиня, ім’я якої перекладається як “Вогняна” і яку уявляли у вигляді кобри [LGG V, 353–354].

⁵⁵ У машинописной версии “так называемая” відсутнє. – Прим. авторів.

⁵⁶ Мається на увазі: [von Bissing 1908, 180–181]. – Прим. авторів.

епитетом ладана, не может быть синонимом первого⁵⁷. вместо обычного ⁵⁸.

[Аркуш 8]

Обе надписи обращены к Исиде. Пожелания, содержащиеся в них, вряд ли могут относиться к богине Исиде, поставленной в одном случае на второе место после Сохмет. Как богиня, она должна была бы носить какой-нибудь⁵⁹ титул и скорее стоять в связи с Нефтидой, Осирисом и Гором⁶⁰, чем с Сохмет и Атумом. В данном случае может оказаться удачным замечание Василия Васильевича Струве⁶¹, что за этим именем, вероятно, скрывается одна из цариц Нового Царства. Наиболее вероятной претенденткой на наш пышный⁶² жертвенник может быть Исидида⁶³ мать Тутмоса III⁶⁴.

Объяснимо тогда будет имя могучей богини войны Сохмет, стоящее на жертвеннике. В этот период непрерывных войн Сохмет была популярной. Вспомним храм богини Мут в Карнаке, украшенный статуями Сохмет. Где сочетание Сохмет с Мут является таким же загадочным, как в нашем случае Сохмет с Исидой.

[Аркуш 9]

Отсутствие отделителя при имени Исиды может быть объяснено тем, что мать Тутмоса III не была представительницей царского

⁵⁷ У машинописній версії надруковано інше речення: “Оно не может быть синонимом первого, т. к. служит эпитетом ладана”. – *Прим. авторів.*

⁵⁸ Це речення відсутнє у машинописній версії. – *Прим. авторів.*

⁵⁹ У машинописній версії “соответствующий”. – *Прим. авторів.*

⁶⁰ Сучасне читання ‘Хор’. – *Прим. авторів.*

⁶¹ У машинописній версії: “В. В. Струве”. – *Прим. авторів.*

⁶² Це слово відсутнє в машинописній версії. – *Прим. авторів.*

⁶³ У машинописній версії стоїть кома замість тире. – *Прим. авторів.*

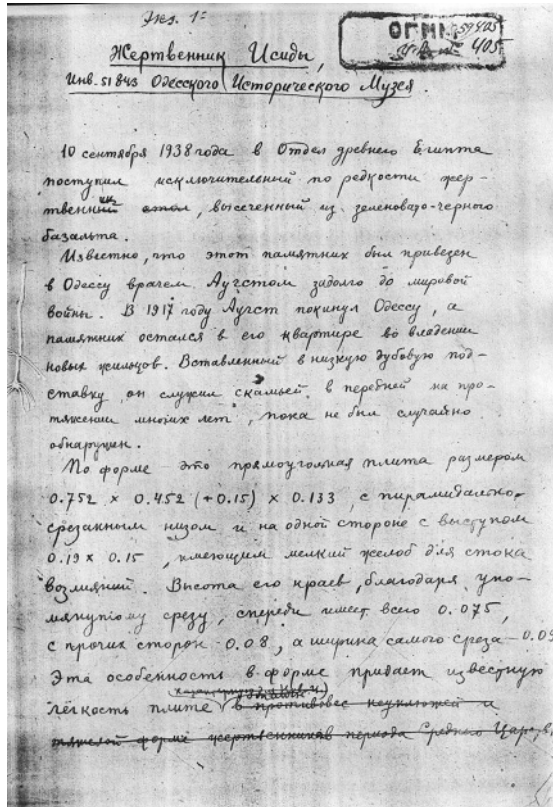
⁶⁴ Див. про неї: [Dodson, Hilton 2004, 130–132, 138]. Її ім’я згадується на поховальних пам’ятниках Тутмоса III, а також збереглася статуя цієї цариці, що походить з Карнака: Cairo CG 42072 [Legrain 1906, 41–42] (мал. 6) [Legrain 1906, pl. XLII]. Також ім’я Ісиди (*3.8.t*) мала одна з дочок Тутмоса III та Мерітре-Хатшепсут [Dodson, Hilton 2004, 138]. Один із жертвенників самого Тутмоса III зберігається в Ермітажі (інв. № ДВ-18114) і має суттєві відмінності в оформленні [Bolshakov 2013, 31–34]. Щодо інших жертвенників, які належали цьому царю, див.: [Bis-ton-Moulin 2010, 25–43]. – *Прим. авторів.*

рода и писать определитель ∇ ⁶⁵ простой женщины было неуместно.

Если все эти предположения окажутся верными, то мы узнаем, что жертвенник происходит из некрополя Фив, где погребались фараоны 18-й династии вместе со своими родственниками.

10 мая 1939 г.

ІЛЮСТРАЦІЇ

Мал. 1. Перша сторінка рукопису статті С. В. Доніча «Жертвенник Ісиди. Инв. 51843 Одеського історичного музею» (рукопис РА НА ОАМ № 59405; © ОАМ НАНУ)

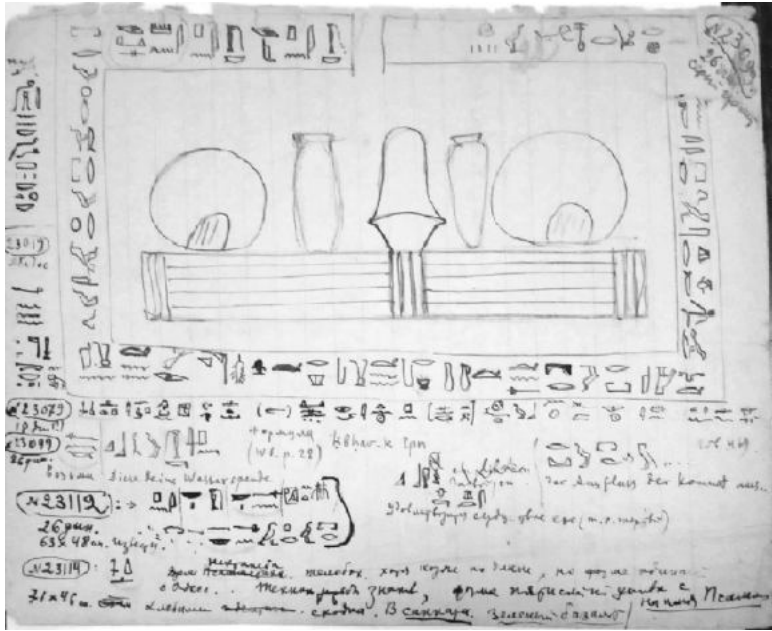
⁶⁵ Це знак GSL B1, який є поширеним детермінативом для поняття 'жінка' [Gardiner 1957, 448]. У машинописній версії ієрогліф відсутній. – Прим. авторів.

Мал. 2. Жертовник ОАМ № 52971 (за: [Дзис-Райко 1983, 100])

Мал. 3. Жертовник Саіго CG 23114; J.E. 40504
(за: [Kamal 1906–1909, II, pl. XXVII])

Мал. 4. Чернетка С. В. Доніча із промальовуванням
жертвника Cairo CG 23099
(рукопис С. В. Доніча РА НФ ОАМ № 59423; © ОАМ НАНУ)

Мал. 5. Жертвник Джедхера,
Heidelberg, inv. no. 11
(за: [Feucht 1986, 107])

Мал. 6. Статуя цариці Ісіді,
матері Тутмоса III Cairo CG 42072
(за: [Legrain 1906, pl. XLII])

ЛІТЕРАТУРА

Аленич А. А., Донич С. В. Майские Аквариды в 1921 г. // **Мироведение. Известия русского общества любителей мироведения.** Москва – Петроград, 1923. Т. XII, апрель, № 1 (44).

Баласогло В. Б., Доніч С. В. Спостереження сонячних плям на геліографі Одеської обсерваторії // **Труди Одеського Державного Університету. Збірник астрономічної Обсерваторії.** Т. II. Одеса, 1937.

Берлев О. Д., Ходжаши С. И. (ред.). **Древнеегипетские памятники в музеях СССР. Каталог выставки.** Москва, 1991.

Большаков А. О. Василий Васильевич Струве (1889–1965) // **Портреты историков. Время и судьбы** / Отв. ред. Г. Н. Севостьянов, Л. П. Маринович, Л. Т. Мильская. Т. 2: Всеобщая история. Москва – Иерусалим, 2000.

Дзис-Райко Г. А. (ред.). **Одесский археологический музей АН УССР. Альбом.** Киев, 1983.

Доконт Н. Г. Древнеегипетские памятники в Одесском государственном археологическом музее // **Вестник древней истории.** 1965. № 2.

Доконт Н. Г., Берлев О. Д. **Каталог памятников Древнего Египта Одесского археологического Музея АН УССР.** Одеса, 1983. – Рукопис РА НФ ОАМ.

Доніч С. В. Додатки до опису мусульманських пам'ятників М. Спафариса, що в ХХХІІ томі “Записок Одесского Общества Истории и Древностей” // **Вісник Одеської комісії краєзнавства. Секція археологічна.** 1930. № 4–5.

Доніч С. В. Три єгипетські конуси Одеського Державного Історично-Археологічного Музею // **Вісник Одеської комісії краєзнавства. Секція археологічна.** 1930а. № 4–5.

Донич С. В. О звуковом потенциале двух египетских графем // **Советское востоковедение.** 1958. № 6.

Петровский Н. С. **Египетский язык. Введение в иероглифику, лексику и очерк грамматики среднеегипетского языка.** Ленинград, 1958.

Постовская Н. М. **Изучение древней истории Ближнего Востока в Советском Союзе (1917–1959 гг.).** Москва, 1961.

Смирнов В. **Реквием XX века.** В пяти частях. Ч. II. Одесса, 2003.

Смирнов В. **Реквием XX века.** В пяти частях. Ч. II. 2-е изд., испр. и доп. Одесса, 2013.

Тарасенко М. О. **У пошуках старожитностей з дару хедива. Давньоєгипетські пам'ятники XXI династії в музеях України.** Київ, 2019.

Тарасенко Н. А. Погребальный инвентарь египетской жрицы Неситауджатахет // **Вестник древней истории.** 2019а. № 3.

Урсу Д. З історії сходознавства на Півдні України // **Східний світ.** 1994. № 1–2.

Урсу Д. П., Левченко В. В. Доніч Сергій Володимирович, 1900–1958 // **Одеські історики. Енциклопедичне видання.** Т. I (початок XIX – середина XX ст.). Одеса, 2009.

Albright W. F. Notes on Egypto-Semitic Etymology // **The American Journal of Semitic Languages and Literatures.** 1918. Vol. 34, no. 2.

Albright W. F. Notes on Egypto-Semitic Etymology, II // **The American Journal of Semitic Languages and Literatures.** 1918а. Vol. 34, no. 4.

Albright W. F. Notes on Egypto-Semitic Etymology, III // **Journal of the American Oriental Society.** 1927. Vol. 47.

Allen J. P. **Middle Egyptian. An Introduction to the Language and Culture of Hieroglyphs.** 2nd Edition. Cambridge, 2010.

Allen J. P. **Ancient Egyptian Phonology.** Cambridge, 2020.

Berlev O., Hodjash S. **Catalogue of the Monuments of Ancient Egypt. From the Museums of the Russian Federation, Ukraine, Bielorussia, Caucasus, Middle Asia and the Baltic States / Orbis Biblicus et Orientalis.** Vol. 17. Freiburg – Göttingen, 1998.

Biston-Moulin S. À propos de la table d'offrandes de Thoutmosis III Caire JE 88803 // **Cahiers de Karnak.** 2010. Т. 13.

Bolshakov A. O. The Offering Stone of Thuthmose III in the Hermitage // **Сообщения Государственного Эрмитажа.** Т. LXX. Санкт-Петербург, 2013.

Budge E. A. W. **Egyptian Magic.** London, 1897.

Darby W. J., Ghalioungui P., Grivetti L. **Food: the Gift of Osiris.** Vol. 2. London – New York – San Francisco, 1977.

Неопублікована стаття С. В. Доніча “Жертовник Ісіді. Інв. 51843...”

Dodson A., Hilton D. The Complete Royal Families of Ancient Egypt. London, 2004.

Donič S. The Sarcophagus of Ptahtthu, № 3 of the History and Archaeology Museum of Odessa // Доклады академии наук СССР. Сер. В. 1929. № 8.

Donitch S. Funeral cones of the Odessa Archeological Museum // Сборник египтологического кружка при Ленинградском Государственном Университете. 1930. № 5.

Ember A. Egypto-Semitic Studies. Leipzig, 1930.

Erman A. Aegypten und aegyptisches Leben im Altertum. Bd. II. Tübingen, 1887.

Feucht E. Vom Nil zum Neckar. Kunstschätze Ägyptens aus pharaonischer und koptischer Zeit an der Universität Heidelberg. Berlin – Heidelberg – New York, 1986.

Gardiner A. Egyptian Grammar. Being an Introduction to the Study of Hieroglyphs. 3rd ed. Oxford, 1957.

Habachi L. Tavole d’Offerta, are e Bacili da Libagione N. 22001–22067 / Catalogo del Museo Egizio di Torino. Serie Seconda – Collezioni. Vol. II. Torino, 1977.

Hannig R. Die Sprache der Pharaonen. Großes Handwörterbuch Ägyptische-Deutsch. Mainz am Rhein, 1995.

Hözl R. Ägyptische Opfertafeln und Kultbecken. Eine Form- und Funktionsanalyse für das Alte, Mittlere und Neue Reich / Hildesheimer Ägyptologische Beiträge. Bd. 45. Hildesheim, 2002.

Kamal A. Tables d’offrandes / Catalogue Général des Antiquités Égyptiennes du Musée du Caire. Nos. 23001–23256. T. 1–2. Le Caire, 1906–1909.

Kayser H. Die Opfertafel des Minpriesters Dedhor in Heidelberg // Festschrift Für Siegfried Schott zu seinem 70. Geburtstag am 20. August 1967 / Hrsg. von W. Helck. Wiesbaden, 1968.

Lacau P. Suppressions et modifications de signes dans les textes funéraires // Zeitschrift für ägyptische Sprache und Altertumskunde. 1914. Bd. 51.

Legrain G. A. Statues et statuettes de rois et de particuliers / Catalogue Général des Antiquités Égyptiennes du Musée du Caire. Nos. 42001–42138. T. I. Le Caire, 1906.

LGG – Lexikon der ägyptischen Götter und Götterbezeichnungen / Hrsg. von Christian Leitz; berarbeiten von D. Budde ...

[et al.]. Bd. I–VIII / *Orientalia Lovaniensia Analecta*. T. 111–116, 129. Leuven – Paris – Dudley, 2002–2003.

Sethe K. Die Vokalisation des Ägyptischen. Leipzig, 1925.

von Bissing W. Lese Früchte // Recueil de travaux relatifs à la philologie et à l'archéologie égyptiennes et assyriennes. 1908. T. XXX.

von Deines H., Grapow H. Wörterbuch der ägyptischen Drogennamen. Berlin, 1959.

Wb. – Erman A., Grapow H. (Hrsg.). Wörterbuch der ägyptischen Sprache. Bd. I–V. Berlin, 1955.

REFERENCES

Alenich A. A. and Donich S. V. (1923), “Mayskiye Akvaridy v 1921 g.”, *Mirovedeniye. Izvestiya russkogo obshchestva lyubiteley mirovedeniya*, T. XII, April, no. 1 (44), pp. 44–6. (In Russian).

Balaso hlo V. B. and Donich S. V. (1937), “Sposterezhennya sonyachnykh plyam na heliohrafti Odes'koyi observatoriyi”, *Trudy Odes'koho Derzhavnoho Universytetu. Zbirnyk astronomichnoyi Observatoriyi*, T. II, Odesa, pp. 63–8. (In Ukrainian).

Berlev O. D. and Hodjash S. I. (eds) (1991), *Drevneyegipetskiye pamyatniki v muzeyakh SSSR. Katalog vystavki*, VRIB “Soyuzrek-lamkul'tura”, Moscow. (In Russian).

Bolshakov A. O. (2000), “Vasiliy Vasilievich Struve (1889–1965)”, in G. N. Sevost'yanov, L. P. Marinovich and L. T. Mil'skaya (eds), *Portrety istorikov. Vremya i sud'by. T. 2: Vseobshchaya istoriya*, Universitetskaya kniga and Gesharim, Moscow and Ierusalim. (In Russian).

Dokont N. G. (1965), “Drevneyegipetskiye pamyatniki v Odesskom gosudarstvennom arkheologicheskom muzeye”, *Journal of Ancient History*, No. 2. (In Russian).

Dokont N. G. and Berlev O. D. (1983), *Katalog pamyatnikov Drevnego Egipta Odesskogo arkheologicheskogo Muzeya AN USSR*, Odessa. – Manuscript of the MA SF OAM. (In Russian).

Dzis-Rayko G. A. (ed.) (1983), *Odesskiy arkheologicheskiy muzey AN USSR. Al'bom*, Naukova Dumka, Kyiv. (In Russian).

Donich S. V. (1930), “Dodatky do opysu musul'mans'kykh pam'yatnykiv M. Spafarysa, shcho v XXXII tomi ‘Zapisok Odesskogo

Obshchestva Istorii y Drevnostey’”, *Visnyk Odes’koyi komisiiyi krayeznavstva*, Sektsiya arkheolohichna, Nos. 4–5, pp. 60–1. (In Ukrainian).

Donich S. V. (1930a), “Try ehypets’ki konusy Odes’koho Derzhavnoho Istorychno-Arkheolohichnoho Muzeyu”, *Visnyk Odes’koyi komisiiyi krayeznavstva*, Sektsiya arkheolohichna, Nos. 4–5, pp. 59, 62–3. (In Ukrainian).

Donič S. V. (1958), “O zvukovom potentsiale dvukh egipetskiikh grafem”, *Sovetskoye vostokovedeniye*, No. 6, pp. 85–8. (In Russian).

Petrovskiy N. S. (1958), *Egipetskiy yazyk. Vvedeniye v iyeroglifiku, leksiku i ocherk grammatiki sredneyegipetskogo yazyka*, Izdatel’stvo Leningradskogo universiteta Leningrad. (In Russian).

Postovskaya N. M. (1961), *Izucheniye drevney istorii Blizhnego Vostoka v Sovetskom Soyuze (1917–1959 gg.)*, Izdatel’stvo Akademii nauk SSSR, Moscow. (In Russian).

Smirnov V. (2003), *Rekviyem XX veka. V pyati chastyakh*. Part II, Astroprint, Odessa.

Smirnov V. (2013), *Rekviyem XX veka. V pyati chastyakh*. Part. II. 2nd Ed., Astroprint, Odessa.

Tarasenko M. O. (2019), *U poshukakh starozhytnostey z daru khedyva. Davn’oyehypets’ki pam’yatnyky XXI dynastiiyi v muzeyakh Ukrayiny*, Instytut skhodoznavstva im. A. Yu. Kryms’koho NAN Ukrayiny, Kyiv. (In Ukrainian).

Tarasenko N. A. (2019a), “Pogrebal’nyy inventar’ egipetskoy zhritysy Nesitaudzhatakhet”, *Journal of Ancient History*, No. 3, pp. 730–53. (In Russian).

Ursu D. (1994), “Z istoriiyi skhodoznavstva na Pivdni Ukrayiny”, *Shidnij svit*, Nos. 1–2, pp. 135–50. (In Ukrainian).

Ursu D. P. and Levchenko V. V. (2009), “Donich Serhiy Volodymyrovych, 1900–1958”, *Odes’ki istoriiky. Entsiklopedychne vydannya*, T. I (pochatok XIX – seredyna XX st.), Drukars’kyy dim, Odesa. (In Ukrainian).

Albright W. F. (1918), “Notes on Egypto-Semitic Etymology”, *The American Journal of Semitic Languages and Literatures*, Vol. 34, no. 2, pp. 81–98.

Albright W. F. (1918a), “Notes on Egypto-Semitic Etymology, II”, *The American Journal of Semitic Languages and Literatures*, Vol. 34, no. 4, pp. 215–55.

Albright W. F. (1927), “Notes on Egypto-Semitic Etymology, III”, *Journal of the American Oriental Society*, Vol. 47, pp. 198–237.

Allen J. P. (2010), *Middle Egyptian. An Introduction to the Language and Culture of Hieroglyphs*, 2nd Ed., Cambridge University Press, Cambridge.

Allen J. P. (2020), *Ancient Egyptian Phonology*, Cambridge University Press, Cambridge.

Berlev O. and Hodjash S. (1998), *Catalogue of the Monuments of Ancient Egypt from the Museums of the Russian Federation, Ukraine, Bielorrussia, Caucasus, Middle Asia and the Baltic States*, *Orbis Biblicus et Orientalis*, Vol. 17, University Press Fribourg and Vandenhoeck & Ruprecht Göttingen, Freiburg and Göttingen.

Biston-Moulin S. (2010), “À propos de la table d’offrandes de Thoutmosis III Caire JE 88803”, *Cahiers de Karnak*, T. 13, pp. 25–43.

Bolshakov A. O. (2013), “The Offering Stone of Thuthmose III in the Hermitage”, *Reports of the State Hermitage Museum*, T. LXX, pp. 31–4.

Budge E. A. W. (1897), *Egyptian Magic*, Kegan Paul, London.

Darby W. J., Ghalioungui P. and Grivetti L. (1977), *Food: the Gift of Osiris*, Vol. 2, Academic Press, London, New York and San Francisco.

Dodson A. and Hilton D. (2004), *The Complete Royal Families of Ancient Egypt*, Thames & Hudson, London.

Donič S. (1929), “The Sarcophagus of Ptahthru, № 3 of the History and Archaeology Museum of Odessa”, *Doklady akademii nauk SSSR*, Ser. V, No. 8, pp. 149–51.

Donitch S. (1930), “Funeral cones of the Odessa Archeological Museum”, *Sbornik egiptologicheskogo kruzha pri Leningradskom Gosudarstvennom Universitete*, No. 5, pp. 28–9.

Ember A. (1930), *Egypto-Semitic Studies*, Verlag Asia Major, Leipzig.

Erman A. (1887), *Aegypten und aegyptisches Leben im Altertum*, Bd. II, Verlag der H. Lauppschen Buchhandlung, Tübingen.

Feucht E. (1986), *Vom Nil zum Neckar. Kunstschätze Ägyptens aus pharaonischer und koptischer Zeit an der Universität Heidelberg*, Springer-Verlag, Berlin, Heidelberg and New York.

Gardiner A. (1957), *Egyptian Grammar. Being an Introduction to the Study of Hieroglyphs*, 3rd Ed., Griffith Institute & Ashmolean Museum, Oxford.

Habachi L. (1977), *Tavole d’Offerta, are e Bacili da Libagione N. 22001–22067*, Catalogo del Museo Egizio di Torino, Serie Seconda – Collezioni, Vol. II, Edizioni d’Arte Fratelli Pozzo, Torino.

Hannig R. (1995), *Die Sprache der Pharaonen. Großes Handwörterbuch Ägyptische-Deutsch*, Verlag Philipp von Zabern, Mainz am Rhein.

Hözl R. (2002), *Ägyptische Opfertafeln und Kultbecken. Eine Form- und Funktionsanalyse für das Alte, Mittlere und Neue Reich*, Hildesheimer Ägyptologische Beiträge, 45, Gerstenberg Verlag Hildesheim.

Kamal A. (1906–1909), *Tables d’offrandes*, Catalogue Général des Antiquités Égyptiennes du Musée du Caire. Nos. 23001–23256, T. 1–2, Imprimerie de l’Institut Français d’Archéologie Orientale, Le Caire.

Kayser H. (1968), “Die Opfertafel des Minpriesters Dedhor in Heidelberg”, in W. Helck (ed.), *Festschrift Für Siegfried Schott zu seinem 70. Geburtstag am 20. August 1967*, Harrassowitz, Wiesbaden, pp. 73–9.

Lacau P. (1914), “Suppressions et modifications de signes dans les textes funéraires”, *Zeitschrift für ägyptische Sprache und Altertumskunde*, Bd. 51, pp. 1–64.

Legrain G. A. (1906), *Statues et statuettes de rois et de particuliers. Catalogue Général des Antiquités Égyptiennes du Musée du Caire. Nos. 42001–42138*, T. I, Impr. de l’Institut Français d’Archéologie Orientale, Le Caire.

LGG – Leitz Chr. (ed.) (2002–2003), *Lexikon der ägyptischen Götter und Götterbezeichnungen*; berarbeiten von D. Budde ... [et al.], Bd. I–VIII, (Orientalia Lovaniensia Analecta, 111–116, 129), Uitgeverij Peeters, Departement Oosterse Studies, Leuven – Paris – Dudley, MA.

Sethe K. (1925), *Die Vokalisation des Ägyptischen*, Verlag der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft, Leipzig.

von Bissing W. (1908), “Lesefrüchte”, *Recueil de travaux relatifs à la philologie et à l’archéologie égyptiennes et assyriennes*, T. XXX, pp. 117–81.

von Deines H. and Grapow H. (1959), *Wörterbuch der ägyptischen Drogennamen*, Grundriss der Medizin der alten Ägypter, Bd. VI, Akademie Verlag, Berlin.

Wb. – Erman A. and Grapow H (eds) (1955), *Wörterbuch der ägyptischen Sprache*, Bd. I–V, Akademie-Verlag, Berlin.

М. О. Тарасенко, Д. К. Герейханова
НЕОПУБЛІКОВАНА СТАТТЯ С. В. ДОНІЧА
“ЖЕРТОВНИК ІСІДИ. ІНВ. 51843
ОДЕСЬКОГО ІСТОРИЧНОГО МУЗЕЮ”
(РА НФ ОАМ № 59404/59405)

В цій роботі вводиться в науковий обіг неопублікована стаття “Жертovníк Ісїди. Інв. 51843 Одеського історичного музею” українського єгиптолога радянського періоду Сергія Володимировича Доніча (1900–1958). Протягом 1920-х – 1930-х рр. цей сходознавець працював у відділі Стародавнього Єгипту Одеського державного історико-археологічного музею. Рукопис його статті зберігається в архіві Наукового фонду Одеського археологічного музею НАН України у двох версіях – рукописній (№ 59405) та машинописній (№ 59404). В основу публікації покладено рукописну версію, як більш повну. Робота С. В. Доніча мала вийти в першому томі “Записок Державного історичного музею в Одесі” в 1941 р., але так і не побачила світ. У 1945 р. вченого було репресовано, що унеможливило його подальшу наукову роботу. Отже, його стаття мала стати першою публікацією жертovníї плити, яка була придбана музеєм у 1938 р. Нині вона має інв. № 52971 і зберігається в експозиції музею. С. В. Доніч зробив перший переклад її тексту, а також провів перший просопографічний аналіз цього пам’ятника. На його думку, жертovníк належав цариці на ім’я Ісїда, яка була матір’ю Тутмоса III – царя XVIII династії Нового царства. Консультативну допомогу в підготовці статті Донічу надав академік Василь Васильович Струве (1889–1965), авторитетний фахівець з історії Стародавнього Сходу, який на той час очолював Інститут мови та мислення в Ленінграді.

Ключові слова: Сергій Доніч, неопублікований рукопис, жертovníк, Ісїда, Одеський археологічний музей

Стаття надійшла до редакції 15.06.2020